

Paweł Bezak

"Krzyżowców tarcza ramię zdobi nam..." : oznaka naramienna 8. Armii Brytyjskiej : odznaka specjalna 2 Korpusu Polskiego

Niepodległość i Pamięć 18/3-4 (35-36), 149-153

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

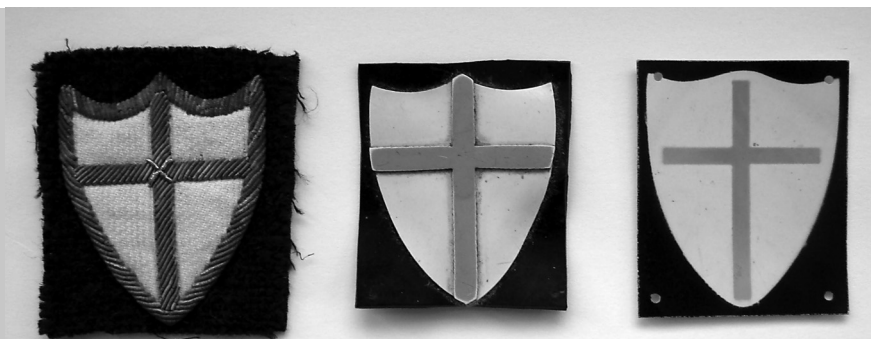
- 9) odznaki wykonywane na indywidualne zamówienie⁶, szeroko zróżnicowane: na podkładce sukiennej, filcowej, lub z lżejszych tkanin⁷, w kolorach od ciemnoniebieskiego, poprzez granatowy, aż do czarnego, przy czym sama tarcza wykonywana była z kawałka jedwabiu, drelichu, sukna, cienkiego filcu, a nawet srebrnej taśmy, niekiedy nawet haftowana ręcznie białą, szarą lub srebrną nicią, zazwyczaj obwiedziona srebrnym bajorkiem, sztychem lub spiralnie skręconym drucikiem aluminiowym, krzyż zaś haftowany bajorkiem lub sztychem złotym, niekiedy uzupełniony cekinem lub haftowanym „X” w miejscu przecięcia się ramion;
- 10) odznaki w postaci tarczy haftowanej zróżnicowanymi technikami, lecz zamiast podkładki występował wąski margines w jej kolorze;
- 11) odznaki z cienkiego plastiku (zwykle celuloиду) w różnych kolorach, z nadrukiem: czarne tło, biała tarcza, żółty krzyż;
- 12) odznaki wykonywane indywidualnie z mas plastycznych, klejone z elementów: czarny podkład, biała tarcza, żółty lub złoty (brokato-wy), trójdzielny krzyż, o zróżnicowanej szerokości (ramiona wycięte oddzielnie);
- 13) odznaki w postaci tarczy wyciętej z blachy aluminiowej, rzadziej cynkowej lub bielonej, z krzyżem z mosiądzu (blacha lub nawet mocno wypukły odlew, niekiedy dodatkowo cyzelowane dla nadania faktury haftu), nakładane na podkładki z czarnego plastiku, czarnej skóry, lub niekiedy metalowe, kryte tkaniną;
- 14) Znana jest oznaka z cienką, blaszaną tarczą, na której wyhaftowano ciemnożółtą nitką krzyż, prawdopodobnie wykorzystując gęsto nawiercone otworki na jego obrysie;
- 15) odznaki w postaci aplikacji z różnych tkanin na podkładkach sukien-nych, uzupełnione krzyżem wyciętym z metalu;
- 16) odmianę tłoczoną z białej blachy, lakierowaną, z kolorową⁸ bordiurą wokół tarczy zamiast prostokątnego tła, krzyż w postaci oddzielnej wytłoczki, nałożony na tarczę za pomocą płaskich blaszanych zaczepów, wykonaną analogicznie z wieloma włoskimi oznakami naramiennymi z czasów wojny;

6 Co miało związek ze swoistym dążeniem do zachowania elegancji przez polskich żołnierzy; zjawisko to było niejednokrotnie opisywanym w literaturze fachowej oraz we wspomnieniach. (Por. np.: Mieczysław Borchólski, *Z saperami generała Maczka*, Warszawa 1990)

7 Znana jest oznaka haftowana bajorkiem, której zarówno podkładka, jak i tarcza wykonane są z jedwabnej, prążkowanej poprzecznie wstążki (o splocie charakterystycznym dla wstęg orderowych); patrz: *Bitwa o Monte Cassino. Maj 1944*, [red.:] Wojciech Krajewski, Warszawa 2004, s. 34.

8 Lakier czarny lub granatowy.

- 17) repliki filmowe, haftowane bajorkiem, włącznie z polem tarczy, na podkładce sukiennej, podklejone tekturą (produkcja wschodnia⁹);
- 18) repliki wykonane na potrzeby GRH, haftowane maszynowo nićmi zwykłymi lub metalicznymi na cienkiej, filcowej podkładce;
- 19) repliki wykonane na potrzeby GRH, haftowane charakterystycznym, współczesnym bajorkiem aluminiowym i mosiężnym na podkładce sukiennej;
- 20) indywidualne wykonania brytyjskie, zarówno „z epoki”, jak i „kombatanckie”¹⁰: haft nićmi na suknie, o zróżnicowanym poziomie wykonania, krzyż niekiedy w formie ozdobniejszej od łaćńskiego, o rozszerzonych ramionach, obwiedziony granatową lub czarną obwódką.

Przykładowe oznaki. Od lewej: haft bajorkiem na suknie, oznaka z trzech elementów, wyciętych z tworzywa sztucznego oraz malowana (drukowana) na tworzywie sztucznym.

Różnorodny był sposób mocowania tej odznaki do munduru: naszywano ją bezpośrednio na rękaw, niekiedy na podkładkę w kolorze munduru, która ułatwiała odprucie odznaki na czas prania, pomagając uniknąć postrzępienia tkaniny samej odznaki, wreszcie naszywano ją na specjalne patki, wykonywane zazwyczaj z drewna, których jeden koniec przypinano do rękawa, drugi zaś zaczepiano przy pomocy pętli za naramiennik – sposób ten był przyjęty przede wszystkim dla wymagających częstego prania koszul letnich, szytych z lekkich tkanin. Brytyjczycy często nosili parę oznak, naszytych na obu rękawach, bądź używając do tego nasuwek na naramienniki. Wersje plastikowe i część metalowych (odmiana włoska) przyszywano w kilku punktach przez

9 Egzemplarz, z którym spotkałem się w połowie 2007 r. przywieziony został, wg jego posiadacza, z Rosji, wraz z grupą innych replik emblematów, w tym haftowanej srebrzystym bajorkiem odznaki rozpoznawczej 3 KDP.

10 Te ostatnie często podklejone czarnym płótnem.

specjalnie w tym celu wykonane otworki na krawędzi, inne przypinano do rękawa przy pomocy przetyczek lub słupka z nakrętką.

Motyw tarczy krzyżowców pojawiał się również na wielu odznakach pamiątkowych 2 Korpusu Polskiego, stanowiąc niekiedy istotny element ich projektu graficznego¹¹, a obok nich na rozmaitych przedmiotach pamiątkowych: biżuterii, jak choćby bransolety, czy na papierośnicach, wykonywanych z mas plastycznych i metalu.

Tarcza Krzyżowców nie była na mundurze polskiego żołnierza prostą oznaką przynależności do większego związku taktycznego, jak u jego brytyjskich towarzyszy broni. Stanowiła rodzaj zbiorowego wyróżnienia żołnierzy 2 Korpusu Polskiego za krwawe walki o otwarcie sprzymierzonym drogi na Rzym. Warto pamiętać o tym, bez względu na to, czy mamy w rękach małe dzieło sztuki, jakim może być egzemplarz wykonany na zamówienie, czy skromny, niemal ascetyczny kawałek tkaniny, będący przydziałową naszywką. Każda z nich jest jednym z symboli, kojarzących się już zawsze z wysiłkiem bojowym Polaków, ponoszonym na frontach II wojny światowej.

11 Motyw wykorzystany między innymi na pierwszej, niewprowadzonej odznace Pułku Ułanów Karpackich, jako istotny motyw odznaki 2 Korpusu Polskiego, element odznak 5 Kresowej Dywizji Piechoty, 2 Grupy Artylerii, 1 Batalionu Saperów Kolejowych, odznakach kombatanckich 7 Pułku Artylerii Przeciwpancernej i 10 Pułku Artylerii Ciężkiej.

Józef Mączka (1888-1918)

Przed szturmem

Przed nami płonie wieś... dymów galerie
rozwóczą się po polach. – Coraz w górze
pęka szrapnel – błysk gromu w piorunowej chmurze...
na wzgórzach raz wraz biją salwami baterie...
Kul orkany w piekielnym szumie i klangorze
wyją ku nam jak biesy urwane ze smyczy...
jęczą wichry – powietrze zżyma się i syczy,
jak smagane przez Persa kańczugami morze!
Na polach pusto. – Pola są teraz niczyje –
śmierć tam jeno szerokie skrzydła rozpostarła...
słońce zgasło na kwiatach – i zielen umarła –
trawami kule błędzą i syczą jak żmije...
Czekamy... W tej piekielnej szturmów uwerturze
znamy wszystko: z bagnetem wyjść mamy na wzgórze!

Kukuły, wrzesień 1915 r.

Tadeusz Skoczek
Muzeum Niepodległości w Warszawie

Kultura studencka 1975-1989. Próba opisu zjawiska

Wprowadzenie

Kultura studencka. Termin ten przysparza już dziś kłopotów. Definiowany jest różnorodnie i niejednoznacznie. Dlatego koniecznym jest na początku wyraźnie określić przedmiot dociekań i zainteresowania. Poświęcimy tym problemom rozdział wstępny.

Kolejną trudność napotkamy, dokonując podziałów wewnętrznych związanych z chronologią zjawiska określonego pojęciem „kultura studencka”. Szczególna trudność dotyczy okresu lat 80. Z jednej strony pojawia się narzędzie w postaci „przeżycia generacyjnego” – jakim dla jednych może być wybuch wolności w Polskim Sierpniu 1980, z drugiej ogłoszenie w grudniu 1981 stanu wojennego – jednak, jak nam udowodni analiza zjawisk kulturowych oraz opis aktywności przedstawicieli głównych nurtów kultury studenckiej, nie było prostego przełożenia tych faktów historycznych na konkretne działania.

Sierpień i Grudzień dla wielu (może nawet dla wszystkich) był wielkim przeżyciem, jednak kultura studencka, w przeważającej części, podążała nurtem zainicjowanym wcześniej, w latach 70. Opis stanu świadomości twórców teatru studenckiego w tamtym okresie pozwala raczej stwierdzić, że cezurą był rok 1975 lub 1976¹. Opis kultury studenckiej w latach 80. należy

1 Szerzej na ten temat: Tadeusz Skoczek, *Nowy teatr poszukujący*, „Notatnik klubowy” [pismo studenckiego ruchu klubowego], Kraków 1983, nr 2 (10); Oraz tenże: *Naśladownictwo i poszukiwania. Krakowskie Reminiscencje Teatralne 1975-1981*, Mazowiecka Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2007; *Teatr młody, teatr nieznan: (epizod z historii Teatru 38)*, Stowarzyszenie Kultury Akademickiej Instytut Sztuki, Prowincjonalna Oficyna Wydawnicza, Bochnia 2007.